

et millesimo anno incipiente, fide vera credentes liberabuntur e mundo; tunc enim erit resurrectio prima omnium Sanctorum.

XVII. De 400 vero et septuaginta annis a passione Domini, in consulatu Cesarii et Attici; die nono kalendas Aprilis, anni transierunt 369. Restant itaque anni 101 ut consummentur anni 6000, qui anni 6000 non ante complentur, nisi prius prope ultimum reges decem exierint in mundum; et filiam Babyloniam quæ nunc obtinet, de medio mundi tulerint. Ad quos subito exiet unus potens super eos, qui est in Apocalypsi Draco nominatus, et obtinebit reges decem; et ex eis aliquos perdet, alii sub ejus ditione remanebunt: *Tunc revelabitur ille impius, filius perditionis, qui elatus est adversus omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedens ostendat et tamquam ipse Deus* (*Il Thess. II, 8, 4*). Hic erit proprius Antichristus. Huic potentissimus ille Draco cui decem cesserunt reges, tradet vim et potestatem suam, et mirabuntur universi mortales. Et erunt Antichristi tempora (quæ tempora, mortalia sint necesse est) qualia cum Antiochus sub regno suo unum populum in apostasia facere conabatur; cui (quia tempus non fuit) non talia evenerunt, qualia tentabit efficere Antichristus. Dum venerit, ad perditionem infidelium veniet: *cujus tempus, grave ac nefandum erit; quem solus Dominus Christus interficiet spiritu oris sui, et evacuabit præsentia adventus sui* (*Ibid., 4*).

XVIII. Superato igitur et imperfecto Antichristo, summa completa annorum sex millium sicut resurreccio omnium sanctorum adhuc superstite mundo; de currentibus etiam annis mille, in quibus draco ille antiquus (*Apoc. XX, 3*), diabolus et satanas, ligatus in abyso, sequestratus erit ne seducat quemquam, donec consummentur anni tres; qui anni tres his annumerabuntur qui sub signo Antichristi remane-

A bunt, et hi omnes nubent et nubentur, et morientur: super hos, et plaga illæ descriptæ in Apocalypsi advenient, et partibus subinde cæditur hic mundus. Nam Sanctis Dei, in resurrectione unus erit dies; et tantum erit prolongatus in lucem dies iste Sanctorum, quantum inpiis illius in mundo cum poena viventibus, mille numerabuntur anni. Iste est dies septimus, et sabbatus æternus et verus, cuius imaginem et figuram tenet sabbatus iste temporalis in Moysi lege conscriptus. Sicut enim populo Judaico dictum: *Sex dies operare opera mundi; septimo autem die qui appellatus est sabbatum, requiesce ab operibus tuis* (*Exod. 23, 12*): si sanctis omnibus qui sunt ab initio mundi, et nunc in Christo vera fidè creditibus; transactis scilicet sex diebus (id est sex millium annorum) in quibus eis labor et crucifixus fuit; venit dies septimus et sabbatus verus.

XIX. Quapropter omnem animam præmonuit Dominus Christus in Evangelio ad credendum in se ante esse currendum, non eo tempore quo et poena æterna inpiis, et merces bona sanctis reddatur necesse est pro meritis singulorum: *Rogate, inquit, ne fiat fuga vestra hinc aut sabbato* (*Math. xxiv, 20*). Post septimum et millesimum annum solvetur Sathanas de carcere suo, et exiet seducere gentes Gog et Magog; et congregans eas ad castra Sanctorum quasi pugnaturas: et descendet ignis de cælo, et consummabuntur omnes homines: et tunc erit secunda resurreccio omni carni; et judicabuntur omnes iudicio Dei Justo pro eo quod non crediderunt, sed sibi placuerunt in justitiis. Et post hoc, auferetur cœlum hoc et terra ista; et civitas illa quæ in Apocalypsi descripta est, parata de cœlo descendet cum divitias Dei, in qua justi habitabunt: et erit cœlum novum et terra nova, et ultraque in perpetuitate manebunt: impii in ambustione æterna; justi autem cum Deo in vita æterna. Amen.

QUINTI JULII HILARIANI EXPOSITUM DE DIE PASCHÆ ET MENSIS.

I. In unum, fratres, nonnulli ac servi Dei, de diversis Scripturis ut aliqua tractaremus, saepè convenimus, ibique desiderantibus eis, de PASCHALI CIRCOLO pauca interim locuti, plenam me exhibitorum rationem promisi. Igitur jussio fratrum meum promissum iterum et saepè admonuit, ut illud, quod dudum de ratione Paschæ sensim patienterque tractavimus, id jam scripto meo definiretur, hoc est, ut cum non aliud Dominus Deus Moysi quam primus mensem nominaret, et in eo Pascha celebrari præcepit, dicens: *Mensis hic initium mensium, primus*

erit vobis in mensibus anni. Fare itaque ad omnem Synagogam filiorum Israel, ut faciant Pascha, incipientes a quarta decima mensis hujus ad vesperam usque in vicesimam primam (*Exod. XII, 2, 3, 18, sec. LXX*). Unde vero primus iste mensis incipiat, vel ubi terminum habeat, scriptura divina haud nobis evidenter declaravit. Cur ergo hodie abs tertio nonarum Martiarum usque in quartum nonarum Aprilium ^a diem luna prima a nobis queritur, seu ex ^b quinto decimo kalendarum Aprilium in septimo decimo kalendarum Maiarum die, ut sit

^a Vid. supra Prolegom. cap. 9, §§ 1 et 2.

^b Ms. tertiu.

^c Ms. Quartu.

^d Ms. die.

^e Ms. quintu decimu. Ita saepius quoque in sequentibus ista exprimit codex ms.

* Hoc Expositum legitur apud Gallarium in appendice tomī ex quo Hilariani opera excerptissimus. Edm.

quarta decima, conformiter, Et modo ubi cuncte eo-
envenient dies Pasches, legitime celebramus, sicut a
Patribus nostris celebratum traditumque esse cognos-
imus. Nunc tempus advenit, quo ratione legis ora-
tione mea ^a affard cunctis ordinanterque discurramus,
videlicet relinentes, quod Pascha non a principio
mundi, sed a ^b Moyse sacra voce celebrari præcep-
tum est, et quod ^c mense primum non ut *Egyptii*
ex quarto kalendarum Septembrium die, aut ut
Romani e kalendis ^d Januariis primum suum incipiunt
mensem, sed ex divinae legis auctoritate semper,
omnique anno luna suo cursu primum nobis
generat mensem. Sed mensem istum primum propter
Pascha nostrum ut legitime cognoscamus, ad
originem mundi certa ratione ire compellimur; ut
diem, in quo luminaria facta sunt, vel qualis
mundo Deus fecerit lunam, cognoscere possimus,
licet in constructione mundi non aliud credendum
est, nisi quia Deus omnipotens omnia aequalia, plena
perfectaque constituit.

II. Demonstrandum est igitur primo cum mundi
fabrica inchoaretur, quia sit dies, quem Deus omni-
potens creando lucem constituit: *in secundis ostendimus*, lunam a Deo ad vesperum ^e qualis profecta
sit facta, vel ubinam ejus annus finem accipiat:
sic deinde ^f enarravimus, quare abs iii nonarum
Martiarum usque in iv nonarum Aprilium ^g diem
prima luna a nobis queritur, vel ex xv kalendarum
Aprilium usque in xvii kalendarum Maiarum ^h diem
ad celebrandum integre Pascha xiv requiratur ut
omni ex parte præcludatur aditus ⁱ his, qui contradic-
tionibus student, ne in aliquo nos minus rationem
i definiuisse arbitrentur.

III. Cum secundum esset lex ab omnipotente Do-
mino tradita, homines in cursu lunæ expiis hæsi-
tabant. Alii in orbem plenam, qualis Dei jussu mundo
orta fuerat, primam appellabant, alii aliud sentie-
bant. Menses igitur tantummodo per tricenarium
numerum computantes, in trecentis sexaginta die-
bus cursum duodecim ^k mensium explicabant, sicut
tempus illud diluvii Geneseos Scriptura tricenos dies
in mense oueruisse monstratur. Quinque scilicet
dies, qui supersunt ad annum triennium, in memo-
riam fabricæ Dei vacui nominabantur. Quinque enim
diebus fabricatus est mundus, homo vero sexto die
post omnia factus est, ex quo etiam die ad duode-
cim percurrentes menses computus ei dierum fuit
trecentorum sexaginta in pridie diei illius, quem
primo constituit Deus. Quinque deinde ^l vacivi dies
fuerunt usque in pridie nativitatis ejusdem hominis,

^a Legendum affabré.

^b Ms. Moyten.

^c Scilicet, quod mensis primus nobis sit determinandus.

^d Ms. Jattuaris.

^e Scil. factam et ubi.

^f Ms. enarravimus.

^g Ms. Die.

^h Ms. Dio.

ⁱ Ms. is ut saepe.

^j Ms. definitiss.

A qui primo factus est, ex qua consuetudine vel tra-
ditione sic apud aliquas gentes remansisse cognoscit-
tur, ut apud *Egyptios*, qui hos quinque dies va-
cives habent, quos ^m ἐπαυγεῖνον appellant. Et ab
aliquibus descriptoribus Romanis, qui rationem die-
rum scribere voluere, atros intercalaresque suis
nominati sunt. Nemo igitur priscis temporibus, quia
necdum ostenderat Deus cursum solis ac lunæ, nemo
hominum apprehendebat ⁿ verni zodiacisque tempora,
autumni et hiemis metas, clementia ^o decrementaque
dierum ac noctium colligebat, quem suis quoque
temporibus hæc luminaria imperio Dei explicare us-
que ad finem temporis jussa sunt. Unde pro tem-
pore Job illum sanctissimum beatissimumque Deus
omnipotens inter multa correptionis verba etiam de
hoc admonuit, dicens: *Et hoc mihi dic, an scias cur-
sum solis et lunæ* (Job. xxviii, 19)? Eo quippe tem-
pore, quo a Domino Deo nostro legem Moysi datum
esse cognoscimus propter Pascha celebrandum,
per mensum annorumque rationem per lunæ cursum
ei tradidit, ut ex ^q neomenia mensem primum seu
alios habere potuisset, qui nunc ex legis traditione
colligitur, si modo is, qui colligere velit, diligenter-
sime perscrutetur, cui rei nos operam dantes singula
exponimus, incipientes, ut diximus, a die primo
mundi.

IV. In principio, inquit Moyses, fecit Deus cælum
et terram, terra autem erat invisibilis et incomposita, et
tenebrae erant super abyssum et spiritus Dei superser-
batur super aquas. Et dixit Deus, fiat lux, et facta est
lux. Et vidit Deus lucem, quia bona est, et divisit inter
lucem et tenebras. Et vocavit Deus lucem diem, et te-
nebras vocavit noctem. Et factum est vespere, et factum
est mane dies unus. Et divisit Deus inter lucem et tene-
bras, hoc est, libravit diem et noctem (Gen. I, 4-5,
sec. LXX). Ad iussionem enim Dei lux facta ita te-
nebras intercidit, ut cursus inter utraque æqualis
appareret, et exinde jam dies ac nox clementia et ^r decre-
menta alterna vice susciperent, et tempora demonstrarent. Sicut enim terra et maria omnem ani-
mam vivam Deus omnipotens, primo in aetate in-
tegra ad genus, nec non et omnes fructus terræ
perfectos cum suis seminibus aox jussit educi, sic
deinde imprimis lucis ac tenebrarum spatium aequali
cursu constituit. Iste igitur dies primus cognoscitur
esse, qui in origine factus est, in quo lucem noctemque
Dominus Deus fecit æqualem, ^s verni scilicet
tempore, quo caput anni esse voluit omnipotens
Deus.

V. Isto igitur tempore fabricavit et mundum.

^k Ms. epagomenos.

^l Vacivi. Leg. forte vacvi, ut paulo ante. Sic et
paulo post.

^m Ms. epagomenos.

ⁿ Verbi scilicet.

^o Ms. detrimentaque.

^p Ms. mensum.

^q Ms. eomia.

^r Ms. detrimenta.

^s Lege verbi.

Ante annia enim tempora etiam tempus istud primo constitutum dignatus est Dominus, quod præ ceteris sit blandus, aeris qualitate libratus, quo cuncta terre nascentia glacialis hiemis torpore defuncto, et late hoc verni temporis aere suscepimus, in variis diversi generis flores seminaque prorumpunt; ut laudes quodammodo etiam ipsa Domino Creatori secundis primitiarum fructibus cum hominum festis gratissima suavitatis fertilitate concelebrent, in quo etiam nunc institutus a Domino primus occurrit aquinoctius, qui secundum cognationem ^a mensium Romanorum viii kalendarum Aprilium invenitur. Hinc ergo initium sumentes, universa quæ proposuimus, decurremus.

VI. De die primo mundi locuti breviter explicamus. Jam ad lunæ rationem veniamus. Transactis enim tribus diebus, quarto die, id est, v kalendarum Aprilium in signis temporibusque, diebus, et annis haud simul luminaria sunt constituta. Licet enim uno die sunt facta, tamen Deus omnipotens, ut clarum nobis efficeret diem, solem mense constituit. Appropinquante igitur nocte in numeros et tempora vario cursu volventem menstrualem instituit lunam: quæ luna ad vesperum quartæ decimæ ^b dodræ facta est, ea ratione, ut et omnes primæ noctis tenebras illustraret, totamque percurreret noctem, et ut homini novo, cui hæc Dominus Deus faciebat, sexto die, sicuti jam sol diei factus sit, ita ei aliud opus luna nocti proficiens procedere videretur, ne deseritus a lucis ^c exitu, solisque claritate, insperatas seu solas tenebras pateretur. Eo enim tempore lunam tamē mane quod oritur, sol respicit in Occidentem, in inchoatione vero noctis post ^d abscessum lucis, consummatosque cursus solis, quæ cum virtute lucis sue clypeata luna procedit. Non immerito etiam per Moysen in Exodo Dominus Deus populo suo jussit ex quarta decima luna primi mensis plena ad vesperum usque ad vicesimam primam Pascha debere celebrari. Voluit enim Dominus ^e hebdomadam Paschæ a quarta decima plena ad vesperum habere initium, ut illucescente die Paschæ, qui primus est hebdomadis ejusdem quintæ decima luna prima eis fuisse dies azymorum. Dominus enim in Levitico declarat, hoc dicens: *In primo mense, in quarta decima die mensis, in medio vespertinorum Pascha Domino, et in quinta decima mensis hujus dies festi Dazymorum Domino* (Levit. xxiii, 5, 6, sec. LXX). Dies enim lunares ^f vespere incipiunt, et in vespere finiuntur; quoniam luna a Deo ut sua luce propter rudem abhinc hominem noctis tenebras temperaret, a vespere quinto kalendarum Aprilium die nativitatis accepit ortum, et usque in ^g aliam vesperram, id est iv kalendas Apriles primi diei sui exhibuit cursum, quapropter hodie nos lunarem cursum edocti

A Deo, retinacens vigilias Paschæ initiantem vespere celebramus.

VII. Exposuimus, luna a Domino qualis sit v kalendas Apriles ad vesperram facta. Nunc et ubi annum suum explicuerit, demonstramus. Iste enim annus ceteris annis terminum posuit. Sed quod menses et annos, ut supra memoravimus, suo cursu luna demonstraret per neomenias, id est, novos ac primo dies ^h mensum, quos generat luna, Dominus Deus sua testatione declarat. Sic enim et scriptum est: *Et locutus est Dominus Deus ad Moysen, dicens: In die primo neomeniae mensis primi i dedicabis tabernaculum testimonii* (Exod. xl, 1, 2, sec. LXX). Et alio loco, cum de sacrificiis, quando et quomodo offerri deberent, ait: *Etiam offeretis sacrificia, et in neomeniis mensis ex mense in mensibus anni* (Num. xxviii, 11, 14, sec. LXX). In libro etiam Regnorum dictum est: *Cum se absconderet David, timens regem Saul, et facta sunt neomenia, et intravit Rex ad mensam, ut manducaret, et cum eo soli conviræ tenebantur. David autem non intravit cum eo, et apparet locus ejus, et nihil locutus est Saul illa die, et factum est in crastinum in secundo die mensis* (1 Reg. xx, 24-26, sec. LXX). In Psalmis quoque dictum est: *Lunam posuit Deus in tempora* (Psal. cxii, 49). Igitur in viginti novem semis dies lunæ explicat mensem. Quapropter? quia non penitus tenuata luce finitur. Ceterum jam aliud opus esset, non id quod primo fecerat omnipotens Deus. Tricesima ergo luna latens in semisse cavatur. Duodecies igitur vicies nonus C semis efficiuntur dies trecenti quinquaginta quatuor.

VIII. Itaque in v nonas Martias eadem luna annum suum currendo complevit. Hoc per singulos menses anni ipsius lunæ probare possumus. Nam primum suum mensem hæc luna ii idus Apriles consummavit, eo quod eam i plenam Deus mundo fecit, ac procedere jussit.

Secundum mensem iv idus Maias explicit.

Tertium vero mensem iii idus Junias consummavit.

Quartum mensem sexto idus Julias.

Quintum mensem v idus Augustæ.

Sextum mensem vii idus Septembres.

Septimum mensem nonas Octobres.

Octavum mensem nonas Novembres.

Nonum mensem nonas Decembres.

Decimum mensem iii nonas Januarias.

Undecimum mensem iv nonas Februarias.

Duodecum quippe suum mensem v Nonas Martias assignavit, die vero iv nonarum Mariarum post die v nonarum earumdem transactis duodecim lunis, id est, duodecim mensibus apparuit nativitas ejusdem lunæ.

IX. Proinde in trecentis quinquaginta quatuor die-

^a Ms. mensuum.

^b Ita sane in ms. appetet legendum esse dodram. In sequentibus eadem ratione scriptum invenimus.

^c Ms. exitum.

^d Ms. abscessu.

^e Ms. ebdomadum. Ita et in seq.

^f Ms. vespere. Ita et in seq.

^g Ms. alia vespere.

^h Lege mensum.

ⁱ Ms. dedicatis.

^j Ms. plena.

bus luna pereciscat annum, sol vero in trecentis sexaginta quinque et quadran, undecim scilicet dies sunt et quadran, quos quasi minus habere videtur ratio lunæ a ratione solis. Sex dies cavaraturum lunæ duodecim semisses, et quinque illi, qui in memoriam fabriæ Dei, vacivi nominabantur, quos nunc compoſitio Romana super aliquos menses divisit, quos intercalares nominavit, ^a et quadrantem illum, quem potius ratio continet solis, qui quadran superputatus, quater per accessus quatuor annorum efficiens assem ad cursum solis accedit bis sexti kalendarum Martiarum. Sed quoniam sol et luna, dies et nox alter in alterius connexam habet disputationem super ccclii dies annuli lunarem, accedunt hi undecim dies et quadran bissexulis, et sic annus solis habere cognoscitur dies ccclxv et quadran. Igitur, quia luna primi suum explicuit annum, id est, in v nonarum Martiarum, iii nonarum Martiarum dies ad primum niensem pertinere videtur.

X. Sed quoniam divina pietas ita sanxit, ut Paschæ solemnitas non aliter quam in primo mense procul dubio celebretur, ea ratione non a iv nonarum Martiarum die propter ^b rationem Paschæ prima luna a nobis queritur; quoniam in isto die anno ipso primo vertente non assis plenus, sed semis apparuit luna, alia vero die, id est, iii nonarum Martiarum in asse pleno prima suis cognoscitur. Unde ^c intelligimus, eam nonnisi a iv nonarum Martiarum die, ut rectius nobis in nonas Martias prima possit occurtere, incrementa assis ejusdem lunæ ortum ad nativitatem debere tenere. Nunc igitur iv nonas Martias cum occurrerit luna prima, idcirco declinamus, quia in xviii horas noctis et diei assis ipse conficitur, et de die ultimi mensis anni transacti ejus, qui est v nonas Martias ad assem suum incipit incrementum, et ne ultimo mense initium accrementa luna prima mensis primi habere videatur. Iste dies iv nonarum Martiarum medius a nobis retinetur, ut sit inter ^d die ultimi mensis transacti, et inter iii non. Mar. ut luna prima, qua fuerit iii non. Mar. ex die iv non. earumdem initium habeat accrementum. In eo enim die, id est, in iii non. Mar. si fuerit luna prima sine scrupulo anni, et in die primi mensis prima esse invenitur, et de die primi mensis ad nativitatem suam accipit incrementum.

XI. Igitur ex die isto iii non. Mar. usque in die iv non. April. queri a nobis debet, ut sit luna prima, quia in quoquinque die ex his xxix diebus luna prima cum fuerit, inde incipit primus mensis lunaris. Ex die vero xv kal. Aprilium usque in xvi kal. Maiorum ^e diem legaliter luna ut sit quarta decima, vera ratione firmatur. Hinc namque decurrentes, ubi occurrit dies sacrosanctus Paschæ, sane in eodem pridem primo mense, quem luna genuerit, juste ac

A sine illa intermissione Pascha facere oportet. Sic enim de ea re Dominus in Exodus testatur et dicit: *Diem festum Paschæ observabis, septem diebus edetis azyma, sicut præcepisti tibi per tempus mensis novorum.* In eo enim existi de terra Ægypti (Exod. xxii, 15, sec. Lxx). Item in Levitico præcepit Dominus et dicit: *In primo mense in xiv mensis in medio respertiorum Pascha Domini, et in xv mensis hujus dies festi azymorum Domino* (Levit. xxii, 5, 6, sec. Lxx). Item in Numeris: *Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Syna anno secundo profactionis eorum ex Ægypto in mense primo, dicens: Dic et faciant filii Israël Purcha in tempore suo, quarta decima die mensis primi ad ^f vespera facies illud secundum tempora, secundum legem suam, et secundum corporationem suam facies illud.* Et locutus est Moyses filiis Israël facere Pascha in deserto Syna, et secundum quod præcepit Dominus Moysi, sic fecerunt filii Israël (Num. ix, 1-5, sec. Lxx). Et paulo post cum comminatione præcepit Dominus et dicit: *Homo qui fuerit mundus, et in via longa non fuerit, et cessaverit facere Pascha, exterminabitur anima illa de populo suo, quia munus Domino nostro non obulit tempore suo, et peccatum suum acciperet homo ille* (Ibid., 43). Item in Deuteronomio Moyses ad populum loquitur, dicens: *Observa mensem novorum, et facies Pascha Domino Deo tuo, quia in mense novorum existi de terra Ægypti nocte, et immolabis Pascha Domini Deo tuo* (Deut. xvi, 1, 2, sec. Lxx). Etiam in libro primo Esdræ apertius scriptum est: *Et egit Josias Pascha in Hierosolymis Domino, et immolavit Fasce quarta decima luna primi mensis ad ^g vesperam* (I Esdr. 1, 1, sec. Lxx; Vulg. II Paral. xxxv, 1).

XII. Sed quid multa discurrimus, cum idem in omnibus scripturis sacris memoratum sit, in primo mense Pascha debere ^h celebrare. Sed mensem istum primum luna ista tutum terminatumque non habet, ut idem et ipse semper occurrat, sed dies, quos supra memoravimus, xxix ex iii nonarum Martiarum in iv nonarum Aprilium i die, in quibus anno primo transacto a fabrica mundi, primum suum exhibuit mensem, ut cum in uno die ex his fuerit prima, exinde ipsa primum nobis generat mensem. Haec etenim ratio embolismos et communes annos facit. Si quando enim in duodecimo mense ante iii non. Mar. die non. explicitis diebus anni sui, quem superins memoravimus, eadem luna apparuerit prima, tertium decimum mensem necesse est impletat et faciat annum embolymum. Si anno completo suo tempore competenti, id est, in diebus, qui ad primum mensem pertinere videntur, transactis scilicet duodecim mensibus suis fuerit prima luna, communis annus effectus est. Hi namque xxviii dies embolismos et communes annos sic manifestant. Undecim dies sunt

^a Ms. ei.

^b Ms. ratione.

^c Ms. intelligimus.

^d Leg. diem.

^e Ms. die.

^f Ms. Israël. Sic et saepè alibi.

^g Leg. vesperam.

^h Ms. vespera.

ⁱ Leg. celebrari.

^j Scil. esse ut passim.

ex iii non. Martiarum in die idem carumdem, in quibus prima si fuerit luna, qui post duodecim menses nata videbitur, præteritos annos communes suis ostendit, præsentes vero, in quibus nata mensa primum facit, embolysmos designat. Octo dies sunt ex die xvii kal. Aprilium, in die x kal. April. in quibus luna si apparuerit prima, et præteritos et præsentes annos communes significat. Decem proinde dies sunt ex viii kalend. April. in iii non. earumdem diem, in quibus si fuerit prima luna, præteritos annos embolysmos facit, præsentes communes ostendit, qui anni communes habent dies trecentenos quinquagenos quaternos, aut enim undecim dies, minus habet ratio lunæ a ratione solis et facit annum communem, aut x et ix transcendit, et facit embolysmum.

XII. Inde per annos singulos hac diversitate dies annorum lunæ cum diebus solis, qui in trecentis sexaginta quinque et quadran conficit annum, non sibi concordare videntur. Proinde etiam hoc ostendimus, ut appareat omnibus æquales eos invicem dies habere, et ab initio cursus eorum isto ordine cucurrisse, et danna communium annorum eadem luna in annis embolysmis compensasse. Octo annorum rationem, que perfecta fore videtur, in medium proferamus. In octo scilicet annos luna quinque annos habet communes et tres embolysmos. Ergo quinquecccliv^a faciunt ccclxx, et ter ccclxxxiv^b faciunt mclii; sunt simul dies duo millia cccccxxi. Sic deinde et solis octo annorum summam in unum colligamus octies ccclxv quadrans. duo millia ccxxxxiii. Ita igitur congregavit solis ac lunæ cursus cum diebus suprascriptis.

XIV. Enarravimus qui sit dies mundi, quem Deus omnipotens creando lucem constituit, et lunam in inclinatione noctis qualis sit facta, vel ubi primum annum suum explicuerit, et quare abs iii nonar. Martiar. die prima luna a nobis queritur, et ex quibus diebus quartadecima comprehendatur, etiam embolysmorum et communium annorum rationem ad plenam instructionem, ut etiam istum cursum lunæ cum diebus Paschæ posteri nostri per infinitos annos currentes, et futura tempora facilius ac veridice investigare percurrant, ut quo kal. idus vel foret; ut qui dies vel quota luna primo mense occurrere possit, ut hoc Opusculum nostrum omnibus sine labore sit constitutum, cum et ratio vera superius præmissa sit, et sine labore vel sine offendiculo falsitatis a dubitantibus atque ignorantibus multis dies ipsi Paschæ suo quoque tempore cognoscantur. Aliud est enim Pascha nostrum, aliud Judæorum. Longe etiam aliud

Aest ab ipsis nostrum denique sacramentum, nec sicut illi Pascha Domino celebramus, quod in lectione sequenti clara ratione monstratur.

XV. Quinto decimo namque anno imperii Tiberii Cæsaris Dominus Christus, cum esset quasi triginta annorum, incipiens a baptismo Joannis accessit. Hæc Evangelista testatur. Uno proinde anno Judaicæ genti, ad quam venerat, prædicavit, in quo anno non solum regnum celorum advenire prædictis, sed et, ut crederent, in virtutibus manifestum se Dominum ostendit, hoc usque in annum sextum decimum imperii Tiberii Cæsaris, in quo jam non, ut assollet Judaicæ solemnitati agnus ex ovibus, sed ipse pro nobis Dominus immolatus est Christus; ut non ex Ægyptio, sed ex mundo et vitiis ejus credentes liberari possimus. Eo quippe anno, ut suppunctionis fides ostendit, et ratio ipsa persuadet, passus est idem Dominus Christus luna xiv, viii kal. April. feria sexta. Tertio vero die illucescente feria prima, quæ est post Sabbathum Judæorum, dies dominica, sabbatum scilicet nostrum et verum Pascha, in quo idem Dominus Christus morte devicta resurgendo Pascha nostrum sanctificavit, id est, vivorum et mortuorum a veteris hominis sententia liberationis transitum fecit, ortusque est timentibus Dominum, et credentibus Christo, sol verus justitiae, et sanitas in piunis ejus. Unde nos hodie Christiani in memoriam liberationis nostræ jam non ut Iulæi in agno occiso, et azymis similæ, et in quolibet die, sed ad instar resurrectionis ejusdem Domini nostri feria prima, hoc

Cest, die dominica primum tantummodo mensem ex lege retinentes que Luna currendo suis numeris gignit, sicut scriptum est: A quarta decima plena ad vesperum usque ad vicesimam primam in azymis sinceritatis et veritatis, mentis scilicet à puritate, Pascha Domino celebramus.

EPILOGUS.

Universa, Deo favente, recurrentes explicimus, quidquid ad rationem Paschæ fuerat dicendum. Jam finem hic faciemus nostro sermoni, consummavimusque hoc laboriosum Opus in die isto iii nonarum Martiarum post consulatum Arcadii iv et Honori^c iii. Quapropter admonemus eos, qui ante a nobis non emendata hæc scripta accipere festinaverunt, ut secundum istum ordinem emendatum Opus habere contentur, ideoque et diem et consules, quod non posuimus primo, nunc huic rationi infiximus, ut ex hinc sciat quis emendatum hoc esse Opus.

Quintus Julius Hilarianus explicuit, emendavit die iii nonarum Martiarum Cæsario et Attico consulibus.

ciolius probe advertit.

^a Faciunt non exstat in ms.

^b Ms. Cæsariis.

^c Ms. puritatem.

^c Ms. Consulatu Arcadii.

^a Ms. pro verbo faciunt habet signum let id significans, ut appareat. PFAFF. — Numerus cccliv quinque multiplicatus reddit cccccclxx, ut proinde littera let quam refert ms. pro cons accipienda videtur. Editori autem seu hypothetæ exciderit hujusmodi nota cons millenarii. Quod quidem meus Gal-